

جواهراتی که چشم جهان را خیره کرده است

شاید اهل موزه و گشت‌وگذار در تاریخ کشورها باشید. وقتی در سالن‌های مختلف موزه‌ای قدم می‌زنید چه احساسی دارید؟ بی‌تردید هنگام بازدید از کالاهای یا اجناس تاریخی پشت ویتترین موزه، خودتان را بخشی از آن زمان احساس می‌کنید.

شاید اهل موزه و گشت‌وگذار در تاریخ کشورها باشید. وقتی در سالن‌های مختلف موزه‌ای قدم می‌زنید چه احساسی دارید؟ بی‌تردید هنگام بازدید از کالاهای یا اجناس تاریخی پشت ویتترین موزه، خودتان را بخشی از آن زمان احساس می‌کنید.

با این حس سعی می‌کنید از گذشته و فرهنگ آن مرز و بوم آگاه شوید، اما بی‌تردید گاهی هم به قیمت اجناس مقابل رویتان اندیشیده اید. هزار دلار، یک میلیون تومان، چند میلیارد تومان یا شاید به اندازه اقتصاد آن کشور ارزش داشته باشند.

تاکنون هیچ فکر کرده اید گاهی اوقات این موزه‌ها که محل نگهداری اشیای تاریخی هستند می‌توانند جایگاهی غیر از حفظ و نگهداری از فرهنگ کشورها داشته باشند؟ آیا می‌دانید این مکان‌های بسیار جذاب چه جایگاهی در اقتصاد یک کشور دارند یا این که می‌دانید ارزش اسکناس داخل جیبتان به اجناس یکی از همین موزه‌ها بستگی دارد؟ بله درست متوجه شدید. ارزش اسکناس داخل جیبتان به اجناس و ارزش یکی از همین موزه‌ها بستگی دارد.

با این مقدمه ممکن است ذهن شما بسرعت سراغ موزه پول و سکه‌های تاریخی یا همان تماشگاه پول برود. ممکن است به موزه فرش فکر کنید و شاید هم چشم به خزانه ملی دوخته باشید اما آن موزه که به دنبال آن هستید یکی از همین موزه‌های پرتعداد ایران است که هر روز صدها علاقه‌مند و بازدیدکننده را به خود جلب می‌کند و ده باشید این الماس 182 قیراطی تنها برگ زرینی از این مجموعه عظیم و ارزشمند است. برگ زرینی که با ارزش خود همواره به عنوان نمادی از تمدن و ثروت ایران زمین بوده و خواهد بود.

این جواهرات چه رازی در دل دارند؟

به طور کلی تا قبل از پادشاهان صفوی کمتر حاکم یا حکمرانی در ایران آن زمان بود که به فکر جمع‌آوری یا نگهداری سنگ‌های قیمتی و جواهرات باشد و برخی سنگ‌های قیمتی یا طلا به صورت سرمایه‌ای در دست تجار و افراد متول‌جا به جا می‌شد.

اما از این تاریخ به بعد (907 تا 1114 هجری قمری) به دستور حکام وقت، سفرایی برای خریداری و جمع‌آوری جواهرات و سنگ‌های قیمتی به کشورهای اطراف یا دور دست مثل ایتالیا و فرانسه فرستاده شدند و با این کار اولین گام برای جمع‌آوری و حفظ و نگهداری گنجینه‌ای گرانبها در خزانه حکومت برداشته شد.

این سنگ‌ها یا زیورآلات گرانبها در خزانه سلطنتی و در پایتخت آن دوران چ وقت فکر نکرده اید دارایی آن، پشتوانه پولی کشورمان است و حتی نامش می‌تواند پشتوانه خوبی برای ریل کشورمان باشد.

این موزه همان موزه جواهرات ملی ایران است که از سال 1334 محل نگهداری با ارزش ترین دارایی ایران بوده است. گرچه برخی جواهرات آن با تاسیس بانک ملی سال 1316 شمسی در اختیار خزانه آن بانک قرار داشت، اما در نهایت با تاسیس بانک مرکزی از سال 1334 در خزانه ای زیر نظر این بانک به مساحت حدود 1000 متر مربع نگهداری شده اند.

این موزه یا همان خزانه جواهرات ملی از بدو تاسیس خود تاکنون به عنوان یکی از گنجینه های بی بدیل جهان با انواع و اقسام جواهرات تاریخی و ارزشمند خود علاوه بر معرفی توانایی جواهرسازان و هنرمندان ایرانی در کنار تمدن کشور به حفظ پول ملی کشورمان نیز کمک کرده است.

بدون تردید حالا که نام این موزه بی بدیل را متوجه شده اید به یاد الماس بسیار معروف دریای نور افتاده اید، اما در نظر داش یعنی شهر اصفهان نگهداری می شد. با حمله محمود افغان به ایران، بخشی از این مجموعه گرانبها به تاراج رفت.

بخشی از این جواهرات که از مرزهای ایران خارج شده بود به افغانستان امروزی و بخش دیگری به هندوستان رسید.

به روایت تاریخ برخی جواهرات تحت اختیار افغان ها با همت نادرشاه دوباره به ایران بازگشت و برای گرفتن دوباره بخش دیگری از جواهرات ایران که به هندوستان فرستاده شده بود نامه ای از سوی نادرشاه به هندوستان ارسال شد که هرگز توسط هندی ها پاسخی به آن داده نشد.

در نهایت نادرشاه در سال 1158 هجری قمری به منظور بازپس گرفتن جواهرات ایرانی تصمیم گرفت به هندوستان حمله کند که با وارد شدن سپاه نادر به هندوستان، حاکم وقت این کشور یعنی محمدشاه گورکانی برای جلوگیری از حمله نادر به سرزمینش علاوه بر جواهرات ایرانی مقداری هم هدایای بسیار ارزشمند برای او فرستاد.

این هدایا شامل مقدار زیادی وجه نقد، سلاح، جواهرات، سنگ های قیمتی و پارچه های نفیس بود، اما طبق اسناد تاریخی بسیاری از این هدایا هرگز وارد خاک ایران نشد، بلکه در میانه راه از سوی نادر به والیان یا حاکمان مختلف یا سپاهیان بخشیده و بخشی هم به امام رضا(ع) اهدا شد و در نهایت بخش کوچکی از آن به پایتخت و خزانه سلطنت رسید.

پس از قتل نادر شاه، یکی از سران او به نام احمد بیگ افغان ابدالی، دست به غارت این جواهرات زد که بسیاری از جواهرات قیمتی غارت شده هرگز به ایران بازگردانده نشد. یکی از معروف ترین جواهراتی که توسط این فرد از کشور خارج شد الماس کوه نور بود.

این الماس گرانبها در اختیار احمدشاه درانی قرار گرفت و بعد از آن به دست رنجیت سینگ پنجابی افتاد و با شکست دادن او توسط انگلیسی ها کوه نور ایرانی به دست کمپانی هند شرقی افتاد و به گواه تاریخ، مدتی بعد در سال 1266 هجری قمری با زور به ملکه ویکتوریا هدیه داده شد.

به این ترتیب در دوران قاجار بسیاری از جواهرات خارج شده از خزانه سلطنتی دوباره بازگردانده شد و برای جلوگیری از سرقت یا غارت مجدد آنها به دستور حکام قاجار بسیاری از جواهرات روی سازه هایی مثل تاج کیانی، تخت طاووس، تخت نادر، کره جواهرنشان، سینی، شمشیر جهانگشای نادری، خنجر یا قلیان ها نشانده شد تا علاوه بر کنترل بیشتر روی آنها در امان باشند.

این جواهرات از چه تاریخی ملی شدند؟

به روایت تاریخ برای اولین بار جواهرات سلطنتی در دوره مظفرالدین شاه، مکتوب و رسید شدند. این اتفاق این گونه رخ داد که با پیروزی مشروطه خواهان بر حکومت، شاه برای حفظ جان خود از کاخ گریخت و به سفارت روسیه پناه برد.

محمدعلی شاه، تعداد زیادی از جواهرات سلطنتی از جمله دریای نور را نیز به عنوان اموال شخصی همراه خود به سفارت روسیه برد که با پافشاری مشروطه خواهان به ناچار برخی از آنها از جمله الماس دریای نور دوباره به کاخ گلستان منتقل و در نهایت از آنها فهرستی تهیه شد تا از میزان واقعی این جواهرات اطلاعات دقیقی در دست باشد.

اما اصلی ترین زمانی که این جواهرات در واقع ملی یا به عبارت دیگر به بانک ملی ایران اهدا شدند مربوط به زمان رضاشاه است. در این دوره یک شرکت فرانسوی به نام کمپانی بوشرون به دستور شاه از همه جواهرات سلطنتی صورت برداری و ارزش آنها را تعیین کرد و در نهایت سال 1316 هجری شمسی با تاسیس بانک ملی ایران بسیاری از آنها به خزانه بانک ملی به عنوان پشتوانه پولی و مالی کشور منتقل شدند.

پشتوانه پول ملی چیست؟

از وقتی حواله یا بیجک در دست مردم و تجار به عنوان سند دارایی طلا یا نقره قرار گرفت و حمل و نقل طلا برای انجام مبادلات کاهش یافت، طلا یا نقره به عنوان پشتوانه حواله ها در صندوق ها ذخیره شدند. این اتفاق را می توان اولین کارکرد طلا یا جواهرات به عنوان پشتوانه اسکناس معرفی کرد.

بنابراین طبق عرف یا قانون، دولت ها تا مدتی پیش با توجه به ذخایر طلا و جواهرات خود به انتشار اسکناس اقدام می کردند.

در واقع آنها با توجه به توان و ارزش پشتوانه ذخایر طلای کشور، اسکناس در اختیار عموم قرار می دادند و هر واحد از پولشان را با مقداری معینی طلا ارزشگذاری می کردند. در ایران نیز طبق قانون اساسی و بند یک قانون پولی و بانکی کشور، واحد پولی کشور ریال و برابر یکصد دینار انتخاب شده است.

این مقدار پول یا یک ریال طبق قانون مذکور برابر 180 هزار و 55 ده میلیونیم (0/0108055) گرم طلای خالص تعریف شده است.

به طور کلی براساس قانون یاد شده بانک مرکزی باید صددرصد میزان اسکناس منتشر شده، دارایی و وثیقه به عنوان پشتوانه ریال در اختیار داشته باشد که این پشتوانه عبارت است از:

الف. طلا ب. ارزهای خارجی ج. اوراق بهادار.

این دارایی ها طبق همین قانون باید به صورت 25 درصد طلا و ارز و مابقی باید به صورت اوراق بهادار در خزانه موجود باشد.

اما اگر از جایگاه جواهرات ملی در این پشتوانه بخواهیم بدانیم لازم به یادآوری است در بند 171#ب «ماده 8 قانون پولی و بانکی کشور، این جواهرات به تصویب قانونی در مجلس از سال 1308 یعنی زمان رضا شاه، به عنوان وثیقه تعهدات ناشی از اسناد و اوراق بهادار دولت شناخته شده اند.

از این تاریخ به بعد جواهرات ملی به عنوان وثیقه و پشتوانه پولی ایران در اختیار بانک ملی و نهایتاً در اختیار بانک مرکزی قرار گرفت، اما هرگز نباید فراموش کرد این وثیقه یعنی جواهرات ملی ایران برای اسناد دولتی فقط حالت شکلی دارند و از لحاظ ماهیت، تاثیری بر نحوه یا روند انتشار اسکناس و پشتوانه آن نخواهند داشت.

از سوی دیگر، برخی اقتصاددانان امروزه بر این عقیده هستند که تقریباً یک دهه پس از جنگ جهانی دوم، دیگر طلا یا جواهر و ارزهای خارجی به عنوان پشتوانه مناسبی برای پول ملی کشورها نیست، بلکه تولیدات ملی منطقه و صنایع آن می تواند بهترین پشتوانه برای پول ملی کشور انتخاب شود. ** ارزش این جواهرات چقدر است؟

اگرچه ارزش جواهرات ملی ایران به ارزش اقتصادی آن محدود نمی شود، ولی از جواهرات ملی ایران به عنوان پشتوانه قدرت و ذخیره خزانه کشور و گاه به عنوان پشتوانه پول منتشر شده توسط بانک مرکزی استفاده می شده است.

از نظر فنی به لحاظ منحصربه فرد بودن، بی نظیر بودن و اهمیت تاریخی، قیمت گذاری برای چنین جواهراتی (حتی به طور تقریبی) برای زبده ترین کارشناسان و ارزیابان نیز مقدور نیست. اما برخی مورخان تنها ارزش جواهرات غنیمتی ایران از هند را به ارزش آن زمان حدود 70 کرور روپیه برآورد کرده اند.

این گنجینه گرانها کجا نگهداری می شود؟

این جواهرات پس از دوران قاجار کمتر دستخوش تغییرات شد و تقریباً یکسان باقی ماند، اما تعدادی مروارید گرانها از خلیج فارس و

زمردهای گرانبها از خراسان به آن افزوده شد. در این دوران جواهرات سلطنتی در کاخ گلستان نگهداری می شد.

با به سلطنت رسیدن پهلوی، این جواهرات به زیر زمین کاخ مرمر منتقل شد تا این که از سال 1316 شمسی، بخشی از آنها در اختیار خزانه بانک ملی به عنوان پشتوانه پولی کشور قرار گرفت. این گنجینه گرانبها در نهایت سال 1334 به خزانه جواهرات ملی ایران منتقل شد؛ خزانه ای که با سرپرستی یک گروه از مهندسان آلمانی درنهایت ایمنی و امنیت ساخته شده بود.

این جابه جایی در نهایت سال 1339 به پایان رسید و این جواهرات در خزانه بانک مرکزی ایران آرام گرفت و از آن پس تاکنون در معرض دید عموم قرار دارد.

جواهرات و قطعات موجود در خزانه جواهرات ملی در قالب 36 گنجینه دسته بندی شده است. محتویات این گنجینه ها بسیار متنوع بوده و به طور عمده شامل انواع زیورآلات تزئینی، انواع تاج و نیمتاج، انواع جقه (پیش کلاه)، گلدان، سرپوش های غذا، قلیان، آینه، تنگ های مینا، شمعدان، فیروزه، شمشیر، خنجر، سپر، ساعت، قلمدان، انفیه دان، اشیای آراسته به یاقوت و لعل، تفنگ، عصا، مدال، تخت، سنجاق و گل سینه، مروارید و... است.

آیا امنیت این گنجینه گرانبها برقرار است؟

هنگام ورود به موزه جواهرات ملی، بازدید کنندگان کاملاً کنترل می شوند و درنهایت در گروه های کوچک به دلیل کمبود فضا همراه با یک راهنما به بازدید موزه خواهند رفت. اما ظاهر امر زیاد حاکی از فضای امنیتی بسیار بالا برای این اجناس بی بدیل جهان نیست. صرفاً به چند دوربین مدار بسته و تعدادی حسگر که از این گنجینه همراه دیوارها و مسئولان انجام وظیفه می کنند، بسنده شده است.

شاید این گنجینه در تحت نظارت بانک مرکزی تاکنون کاملاً امن و ایمن نگهداری شده است، اما این موضوع یعنی سادگی تجهیزات نگهداری و حفاظتی موزه جواهرات ملی هر بیننده ای را به این فکر وامی دارد که آیا این اجناس واقعا اصلی هستند یا بدلی از آنها تهیه شده و در چنین موزه ساده ای به نمایش گذاشته شده اند؟ اگرچه شایعاتی در این زمینه هم شنیده می شود که جواهرات اصلی در خزانه ملی و ساختمان اصلی بانک مرکزی تحت شدیدترین تدابیر امنیتی البته دور از چشم بازدید کنندگان محافظت می شوند.

عماد عزتی - جام جم